

«Քայլ առ քայլ» բարեգործական հիմնադրամ

«Նախադպրոցական հաստատության մանկավարժական աշխատողների
մասնագիտական կարողությունների և հմտությունների զարգացման» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝

ՍԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՈՒ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ, ՊԱՏՎԻ ՈՒ
ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Դաստիարակ՝ Նարինե Տոլիկի Մայիլյան

Մանկապարտեզ՝ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Սևան համայնքի թիվ 3 «Հեքիաթ» ՀՈԱԿ

Սևան, 2022թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....3

ԳԼՈՒԽ I

ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

1.1 Երեխան որպես իրավահարաբերությունների հատուկ սուբյեկտ.....6

1.2 Երեխայի իրավունքների պաշտպանության ապահովման ներպետական համակարգը.....9

Գլուխ II

ՍԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄԸ ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

2.1 Պարապմունքի պլանը.....15

2.2 Պարապմունքի ընթացքը.....16

2.3. Դիտորդների դիտարկումներ.....21

ԵԶԱՐԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....22

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ23

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը: Երեխաների իրավունքների ու ազատությունների, օրինական շահերի պաշտպանությունն ու ապահովումը մեր օրերում պետաիրավական կարևորագույն հիմնահարցերից մեկն է: Երեխաները բոլոր ժամանակաշրջաններում և հասարակարգերում մշտապես եղել են հասարակության ամենաանպաշտպան և խոցելի խավը: Երեխաները ցանկացած պետության և հասարակության ապագան են և նրանից, թե որքանով են պաշտպանված նրանց իրավունքներն ու ազատությունները, արժանապատվությունը, կախված է նաև հասարակության ապագան: Ինչպես ցանկացած քաղաքակիրթ պետություն, որն իր առաջնահերթ գործառույթներից է համարում հասարակության անչափահաս անդամների պաշտպանությունը, Հայաստանի Հանրապետությունը ևս հոգատարություն է դրսևորում իր ապագա քաղաքացիների բարոյապես, ֆիզիկապես, մտավոր ճիշտ զարգացման ու դաստիարակության հանդեպ:

Քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական փոփոխություններն ուղիղ համեմատական են երեխաների կարգավիճակին: Պատահական չէ, որ մեր երկրի անկախացումից հետո ընկած ժամանակաշրջանում պետությունն առավել մեծ ուշադրություն է դարձնում ընտանիքի և երեխայի շահերի պաշտպանությանը՝ կատարելագործելով օրենսդրական դաշտը՝ հիմք ունենալով միջազգային-իրավական մի շարք փաստաթղթեր:

Չնայած այս ոլորտում մեծ թվով իրավական ակտերի առկայությանը, որոնք երաշխավորում են երեխայի իրավունքների ու ազատությունների, պատվի ու արժանապատվության, օրինական շահերի ապահովումը, այնուամենայնիվ նրանց իրական պաշտպանվածության աստիճանը չի կարելի գնահատել բավարար:

Վերոգրյալը հաշվի առնելով, ինչպես նաև ընդունելով ցանկացած պետության մշտական ուշադրությունը երեխայի իրավական կարգավիճակի հանդեպ, սույն ուսումնասիրության թեմայի արդիականությունն անվիճելի է:

Հետազոտության նպատակն է ուսումնասիրել երեխայի՝ որպես իրավունքի հատուկ սուբյեկտի առանձնահատկությունները, երեխաների իրավունքների ու

ազատությունների ապահովման որակն ու պաշտպանության աստիճանը ժամանակակից պայմաններում:

Երեխաների իրավունքներն ու ազատությունները, պետական մակարդակով նրանց ապահովման ու պաշտպանության հետ կապված հարցերը, չնայած դրանց տեսական ու գործնական նշանակությանը, հայկական իարվագիտության, ինչպես նաև մանկավարժության հատուկ հետազոտության առարկա չեն դարձել: Նշված հիմնահարցի միայն այս կամ այն կողմերը հետազոտվել են Է. Գրինի, Ա. Երիցյանի, Վ. Այվազյանի, Ա. Առաքելյանի, Գ. Հարությունյաի, Ա. Թոփուզյանի և այլոց աշխատություններում:

Առկա բոլոր ուսումնասիրությունները հիմնականում նվիրված են միայն երեխայի առանձին իրավունքների կամ հիմնահարցերի ուսումնասիրմանը, այլ ոչ թե նրանց ամբողջական լուսաբանմանը կամ էլ երեխայի իրավական կարգավիճակն ուսումնասիրել են որպես իրավունքի՝ մեծահասակ սուբյեկտների իրավական կարգավիճակի բաղկացուցիչ մաս:

Հետազոտության վարկածը: Երեխաների իրավունքներն ու ազատությունները, օրինական շահերի պաշտպանվածությունն արդյունավետ կլինեն, եթե.

- ՀՀ-ում իրականացվեն օրենսդրական կարգավորումներ՝ ուղղված երեխայի իրավական կարգավիճակի ամրապնդմանը.
- Երեխաների իրավունքների պաշտպանության ներպետական մեխանիզմն առավել արդյունավետ դարձնելու համար ստեղծվի երեխաների իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտ՝ հիմնված ինքնավարության, անկախության, անկողմնակալության, թափանցիկության արդարության, պրոֆեսիոնալիզմի և բազմակարծության սկզբունքների վրա.
- Երեխայի հետ առնչվող մասնագիտական հաստատությունների աշխատակիցների հատուկ մասնագիտական և հոգեբանական գիտելիքների տիրապետման և համապատասխան պատրաստվածության ապահովում:

Մեթոդաբանական հիմքը: Ուսումնասիրությունն իրականացնելիս կիրառվել են պատմական, վերլուծության, ընդհանրացման, մեկնաբանման մեթոդներ:

Հետազոտության ծավալն ու կառուցվածքը: Հետազոտությունը կազմում է 24 էջ:
Բաղկացած է ներածությունից, երկու գլխից, եզրակացություններից և
առաջարկություններից, գրականության ցանկից:

ԳԼՈՒԽ I

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ

1.1 Երեխան որպես իրավահարաբերությունների հատուկ սուբյեկտ

Դեռևս մանկությունից յուրաքանչյուր մարդ դառնում է իրավունքների ու ազատությունների որոշակի մի ամբողջության կրող: Սակայն մինչև նախորդ հարյուրամյակի կեսերը երեխան չէր դիտարկվում որպես իրավունքի սուբյեկտ: Դրա ապացույցն են 20-րդ դարի հայտնի մտածող Մարիա Մոնտեսսորիի ուսումնասիրությունները, որտեղ նշում է, որ «Երեխան մեծահասակի վերարտադրությունն է, որը տնօրինում է նրան այնպես, ասես երեխան լինի իր սեփականության մի մասը: Ստրուկը երբեք այդպես չի պատկանել իր տիրոջը, ինչպես երեխան ծնողներին»[5, էջ 90-91]:

Պատմությունը ցույց է տալիս, որ երջանիկ մանկության մասին կարգախոսները, որոնք ամրագրված չեն իրավական ակտերով, հիմնված չեն պետության ուժեղ և արդար քաղաքականության վրա և չեն ստանում նյութական և ֆինանսական աջակցություն՝ որպես աճող սերնդի բնականոն կենսագործունեության գրավականներ, այդպես էլ մնում են դատարկ բարձրագույն խոսքեր: Ի տարբերություն ազգային իրավունքի՝ միջազգային իրավունքի նորմերով ավելի վաղ են ամրագրվել հասարակության առավել խոցելի խմբերի պաշտպանությանն ուղղված միջոցներ՝ բոլոր նրանց համար, ովքեր զուրկ են իրենց իրավունքները պաշտպանելու իրական հնարավորություններից: Այդ խմբին առաջին հերթին դասվում են երեխաները:

Առաջին համաշխարհային պատերազմից անմիջապես հետո Ազգերի Լիգայի շրջանակներում ստեղծվեց երեխաների մասին հոգածության Միջազգային ասոցիացիան: 1924թ.-ին ընդունվեց Երեխայի իրավունքների Ժնևյան հռչակագիրը: 1945թ.-ին ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեան հիմնեց Մանկական ֆոնդ (ՅՈՒՆԻՍԵՖ): 1959թ.-ին ՄԱԿ-ի կողմից ընդունվեց Երեխայի իրավունքների հռչակագիրը: Հատկանշական է այն, որ 1924թ.-ի

հոչակագրում նկատվում էր երեխաներին՝ իրավունքի ինքնուրույն սուբյեկտ համարելու միտում: 1989թ.- նոյեմբերի 20-ին ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեան ընդունեց Երեխայի իրավունքների մասին հոչակագիրը, 1990թ.-ին նրա կողմից ընդունվեց նաև երեխաների իրավունքների պաշտպանության և զարգացման ապահովման մասին համաշխարհային հոչակագիրը, 2002թ.-ին Նյու Յորքում գումարվեց ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի նստաշրջանը, որը բացառապես նվիրված էր երեխաների հիմնախնդրին: Այն առաջ քաշեց «Կառուցենք երեխաների կյանքի համար պիտանի աշխարհ», «Կրթության և առողջապահության ոլորտներում ներդրումները կայուն զարգացման հիմք են», «Կրթությունը ներդրում է և ոչ թե սպասում», «Մանկության զարգացումից դեպի մարդկության զարգացում» և այլ կարգախոսներ: Այս ամենով հանդերձ ամրացվեց երեխայի՝ որպես հատուկ սուբյեկտի կարգավիճակը:

Երեխայի իրավունքների մասին հոչակագիրը ստեղծեց երեխայի նկատմամբ վերաբերմունքի նոր մոդել որը ելակետ հանդիսացավ ընտանիքում և հասարակության մեջ երեխայի կարգավիճակի փոփոխության համար: Այդ առնչությամբ հետաքրքրական է հետևյալ միտքը, որ ժամանակակից իրավագետներից և ոչ մեկն այլևս չի վիճարկում այն փաստը, որ երեխան հանդիսանում է իրավունքների ու ազատությունների ինքնուրույն կրող, հետևաբար՝ իրավունքի հատուկ սուբյեկտ [6, էջ 21]:

ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար Քոֆի Անանը նշել է, որ մենք պետք է լսենք երեխաների ձայնը և ապահովենք նրանց մասնակցությունը: Երեխաները և պատանիները ստեղծագործող քաղաքացիներ են և ընդունակ են մեծերին օգնել՝ բոլորի համար ավելի լավ ապագա կառուցելու գործում: Մենք՝ մեծերս պետք է հարգենք նրանց կարծիք հայտնելու իրավունքը և իրենց կյանքին վերաբերող բոլոր հարցերի լուծմանը մասնակցելու իրավունքը՝ ելնելով նրանց տարիքից և հասունության մակարդակից [3, 16 էջ]:

Ասվածը հանգեցնում է նրան, որ պետք է հաղթահարվեն երեխաների իրավունքներին վերաբերող փաստաթղթերը և դառնան գործ:

ՀՀ Սահմանադրության 36-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ ընտանիքը, մայրությունը և մանկությունը գտնվում են հասարակության և պետության

պաշտպանության և հովանավորության ներքո: Պետությունը երաշխավորում է երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը և ելնում է ընտանիքի ամրապնդման, ընտանիքի բոլոր անդամների փոխադարձ օգնության և պատասխանատվության, ընտանիքում երեխայի դաստիարակության առաջնայնության, ընտանիքի անդամների կողմից իրենց իրավունքների անարգել իրականացումն ապահովելու, այդ իրավունքների դատական պաշտպանության հնարավորության անհրաժեշտությունից [4, էջ 546]:

Երեխաների իրավունքների մասին մասին ՄԱԿ-ի կոնվեցիան Հայաստանը վավերացրել է 1992թ.-ի հունիսի 1-ին: Այն մեծ դեր է խաղացել և շարունակում է խաղալ կրթության գործընթացի հումանացման գործում: Կոնվեցիան, ի տարբերություն երեխաների իրավունքների նախկին փաստաթղթերի, իրավականորեն պարտավորեցնող գործիք է և ստորագրող երկրների կառավարություններին պարտավորեցնում է կարևորել երեխաների հիմնահարցերը: Այն ընդգծում է, որ մանկությունն անպաշտպան է և մեծերի օգնության ու աջակցության կարիք ունի, ուստի ավագները պատասխանատու են երեխաների ճակատագրի համար, և կոչ է անում հաշվի առնել, որ մարդու զարգացումն ու կայացումը տեղի են ունենում հենց մանկության տարիներին:

Կոնվեցիայում շարադրվում են նաև հատուկ կարիք ունեցող երեխաների իրավունքները, մեծ տեղ է տրվում դպրոցական կարգապահությանը՝ որպես երեխաների անվտանգության երաշխիք:

ՀՀ-ում «Երեխաների իրավունքների մասին» օրենքն ընդունվել է 1996թ. մայիսի 21-ին: Օրենքը մի կողմից սահմանում է երեխայի իրավունքները, մյուս կողմից ամրագրում է պետության, համապատասխան մարմինների, քաղաքացիների պարտականությունները երեխաների իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության բնագավառում: Մասնավորապես օրենքն ամրագրում է երեխայի կյանքի, անվան և քաղաքացիության, առողջության պահպանման, անհրաժեշտ կենսապայմաններ ունենալու, բռնությունից երեխաների պաշտպանության, երեխաների մտքի, խղճի ազատության, կրթության, ընտանիքում ապրելու, ընտանիքում երեխաների իրավունքները պաշտպանելու, բնակության տարածության, ժառանգություն ստանալու, մշակութային արժեքներին հաղորդակցվելու, աշխատանքի, հանգստի, միավորումներին

անդամակցելու, անվտանգության ապահովման, պատվի և արժանապատվության պաշտպանության և այլ իրավունքներ: Այսպիսով, օրենքը կյանքի բոլոր ոլորտներում երեխայի շահերի պաշտպանությանն ուղղված օրենսդրական նորմ է, որտեղ երեխան իրավունքի ինքնուրույն սուբյեկտ է, և, քանի որ, ի տարբերություն մեծերի, հատուկ պաշտպանության կարիք ունի, ուստի պետությունը ոչ միայն սահմանում է հատուկ իրավունքներ, այլ տալիս է դրանց իրականացման համար հատուկ երաշխիքներ:

Երեխայի իրավունքների պաշտպանության ապահովման ներպետական համակարգը

ՀՀ-ում գործում է երեխաների իրավունքների պաշտպանության եռաստիճան համակարգ՝ ազգային, մարզային և համայնքային մակարդակներով:

Երեխաների իրավունքների պաշտպանության հանձնաժողովը խորհրդակցական մարմին է, որի նպատակն է նպաստել երեխայի իրավունքների և շահերի պաշտպանության միասնական պետական քաղաքականության ապահովմանը:

Ազգային հանձնաժողովի առջև առաջադրված խնդիրներն են.

- աջակցել երեխաների իրավունքների պաշտպանության ոլորտի պատասխանատու մարմինների գործունեության համակարգը.
- աջակցել երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանությանն ուղղված պետական քաղաքականության ու ռազմավարական ծրագրերի իրականացման և մշտական ապահովմանը.
- վերլուծել երեխայի իրավունքների և շահերի պաշտպանության ընթացքում ծագած խնդիրները և մշակել դրանց լուծմանն ուղղված առաջարկություններ.
- աջակցել կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաների հիմնախնդիրների լուծմանը.
- աջակցել պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող պետական, համայնքային և մասնավոր հաստատությունների,

հասարակական, քաղաքական, գիտական և այլ կազմակերպությունների համագործակցությանը:

Մարգային մակարդակում գործում են ընտանիքի, կանանց և երեխաների իրավունքների պաշտպանության բաժինները (Երևան քաղաքում՝ քաղաքապետարանում), որոնց խնդիրներն ուղղված են.

- ապահովել ընտանիքի, կանանց և երեխաների պաշտպանությանն ուղղված պետական քաղաքականության իրականացումը մարզում.
- աջակցել ընտանիքում ապրելու ու դաստիարակվելու երեխայի իրավունքի ապահովմանը.
- ապահովել կյանքի դժվարին իրավիճակում գտնվող երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը և կանխարգելել նման իրավիճակում նրանց հայտնվելը.
- մշակել ընտանիքի, կանանց և երեխաների սոցիալական պաշտպանությանն ուղղված պետական նպատակային ծրագրեր և ապահովել դրանց կատարումը.
- մշակել հակասոցիալական վարք դրսևորած և իրավախախտ անչափահասների համար այլընտրանքային /վերականգնողական/ արդարադատության ծրագրեր և ապահովել դրանց կատարումը:

Համայնքային մակարդակում գործում են խնամակալության և հոգաբարձության մարմինները, որոնք ղեկավարում են համայնքապետերը, իսկ Երևանում՝ լիազորությունները քաղաքապետի անունից իրականացնում են Երևանի վարչական շրջանների ղեկավարները: Խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների առջև դրված խնդիրներն են.

- երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանության ապահովումը.
- երեխայի՝ ընտանիքում ապրելու ու դաստիարակվելու իրավունքի ապահովումը.
- կյանքի դժվար իրավիճակում գտնվող երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանության ապահովումը, այդ թվում՝ նրանց հրատապ օգնության,

անհրաժեշտության դեպքում նաև անհապաղ տեղավորման ապահովումը, ինչպես նաև ՀՀ օրենքով նախատեսված այլ խնդիրներ[1, էջ 39-46]:

Այսպիսով՝ ներպետական կազմակերպա-կառավարչական մակարդակներից յուրաքանչյուրը կոչված է ապահովելու այն հիմնական եղանակներն ու միջոցները, որոնք միտված են երեխայի արժանապատիվ գոյությանը:

Այնուամենայնիվ, չնայած երեխաների իրավական կարգավիճակի ամրապնդմանն ուղղված բազմաթիվ դրույթների ամրագրմանն իրավունքի տարբեր և ՀՀ-ում առկա երեխաների պաշտպանությամբ ու իրավունքների ապահովմամբ զբաղվող ենթակառուցվածքների գոյությանը, մենք շարունակում ենք բախվել երեխաների իրավունքների խախտումների մասին վկայող բազմաթիվ փաստերի հետ: Բացակայում է իրապես մարդասիրական, համաչափ և կշռադատված մոտեցումը, որը կվկայի մեր հանրապետությունում երեխաների նկատմամբ լիարժեք հոգատարության, կյանքի և առողջության պաշտպանության, անձեռնմխելիության և այլ իրավունքների պաշտպանության մասին:

Այսօր ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության համակարգում գործում է երեխաների շուրջօրյա խնամքի թվով 6 հաստատություն/մանկատուն/ 3 ընդհանուր տիպի մանկատուն և 3 մասնագիտացված մանկատուն, որտեղ խնամվում է շուրջ 731 երեխա, այդ թվում՝ 506-ը՝ մասնագիտացված մանկատներում:

Նախարարության համակարգում գործում է երեխաների խնամքի և պաշտպանության 8 գիշերօթիկ հաստատություն, որոնք իրականացնում են ընտանիքների անապահովության գնահատման համակարգում հաշվառված սոցիալապես անապահով ընտանիքների 6-18 տարեկան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություններում խնամվում են սոցիալապես ընտանիքների շուրջ 750 երեխա [14]:

Վերոնշյալսերը վկայում է այն մասին, որ պետությունը երեխաների խնամքի նման հաստատությունների ստեղծմամբ միջոցներ է ձեռնարկում երեխաների սոցիալական խնդիրների լուծման համար, սակայն երեխայի՝ ընտանիքում ապրելու իրավունքի ապահովման և շուրջօրյա հաստատություններ երեխաների հոսքի կանխարգելման

նպատակով ոչ պակաս կարևորություն է ներկայացնում երեխայի շուրջօրյա խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններից երեխաների բեռնաթափման և դեպի այդ հաստատություններ երեխաների հոսքի կանխարգելման գործընթացը:

Պատճառն այն է, որ մանկատան միջավայրը բացասաբար է անդրադառնում երեխայի բարոյահոգեբանական և զգացմունքային վիճակի ու նրանց սոցիալականացման գործընթացի վրա: Այս առումով ցանկալի կլինեն, գործեր այլընտրանքային սոցիալական ծրագրեր, որոնցից օգտվելով ընտանիքը, կկարողանար կայունացնել ֆինանսական վիճակը, և երեխաներին կընձեռվեր ընտանեկան միջավայրում ապրելու և դաստիարակվելու հնարավորություն:

Չի կարելի բավարար համարել նաև երեխաների շահերի պաշտպանության մակարդակը քրեաիրավական ոլորտում: Ֆիզիկական և սեռական բռնությունը, մուրացկանությունը, թափառաշրջիկությունը, ակոհոլի, թմրանյութերի օգտագործումը, մանկական պոռնոգրաֆիան անցանկալի, խայտառակ հակասոցիալական երևույթներ են, ցավոք ունեն լատենտայնության/թաքնվածության/ բարձր մակարդակ, տուժածներն էլ անչափահասներն են, որոնք կամ չեն գիտակցում իրենց նկատմամբ գործողությունների հանցավոր բնույթն ու չեն բարձրաձայնում դրա մասին, կամ իրենք կամ իրենց ծնողները կամ օրինական ներկայացուցիչները շահագրգռված են, որպեսզի չբացահայտվեն նման դեպքերը: Դրանց դեմ պայքարը պահանջում է ծայրահղ զգոնություն և օպերատիվություն:

Նախադպրոցական հաստատություններում երեխաների իրավունքներն իրականացնելիս պետք է գիտակցել, որ մանկությունը երեխայի կյանքն է և ոչ թե կյանքին նախապատրաստելու ժամանկաշրջան:

21-րդ դարն անընդմեջ խնդիրներ է դնում մարդկության առջև, Ա. Թոփուզյանի գնահատմամբ դրանցից կարևորագույնը երեխաների համար աշխարհ կառուցելու խնդիրն է, այսինքն՝ երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը նոր իմաստ է ստանում, ուստի անհրաժեշտ է հստակեցնել և զարգացնել այդ բնագավառի իարվական դաշտը[2, էջ 165]:

Այսպիսով, երեխաների իրավունքների ու ազատությունների ճանաչումն ու պաշտպանությունը մշտապես կան ու մնում են դաստիարակությունը հումանացնելու

գլխավոր սկզբունքներից մեկը: Պաշտպանված, հարգված, արժանապատվությունը կարևորված, արդարությունը ճաշակած, լսելի եղած երեխան երկրի առաջընթացի գրավականն է:

Երեխաների իրավունքների պաշտպանության ոլորտում ուղենիշային դեր ունի «ՀՀ-ում երեխաների իրավունքների պաշտպանության 2017-2021թթ. ռազմավարական ծրագիրը»[9], որի շրջանակներում կարևորվում է երեխաների իրավունքների պաշտպանության ապահովումը, երեխաների որակյալ ծառայություններ մատուցելը, նրանց իրենց վերաբերող հարցերի քննարկմանը մասնակից դարձնելը:

Սակայն, երեխաների իրավունքների ու ազատությունների, օրինական շահերի պաշտպանության բնագավառում առկա են չհստակեցված խնդիրներ և բազմաթիվ բացթողումներ.

- ՀՀ օրենսդրության մեջ կան դրույթներ, որոնք չեն բխում երկրի սոցիալ-տնտեսական պայմաններից՝ խոչընդոտելով երեխաների իրավունքների լիակատար իրացմանը:
- Շարունակվում են ակոհոլի, ծխախոտի գովազդները, մարդկային արժանապատվությունը նվաստացնող, բռնությունը, անբարոյականությունը քարոզող տեղեկատվության տարածումը:
- Առաջնային է մնում երեխաների կրթության որակի մատչելիության և հավասար հնարավորություններ ապահովելու խնդիրը:
- Դեռ ցածր են երեխաների իրավունքների ու ազատությունների, օրինական շահերի վերաբերյալ ծնողների, մանկավարժների գիտելիքների մակարդակն ու պատրաստվածությունը:
- ՀՀ-ում երեխաները շարունակվում են դիտարկվել մեծահասակների կցորդ և մասնակից չեն իրենց կյանքին վերաբերող հարցերի քննարկմանը և լուծմանը: Երեխան պետք է հետաքրքրություն դրսևորելու, հարցեր տալու և պատասխաններ ստանալու, ինքն իրեն ստուգելու և սխալներ գործելու, իմանալու և չիմանալու, ստեղծագործելու և անմիջական լինելու, հարգվելու իրավունք ունենա:

- Իրավական որոշ բացեր են առկա երեխաների առողջապահական, քաղաքական, սոցիալական պաշտպանության իրավունքների իրացման ոլորտներում և այլն:

Խնդիրները, բացթողումները մասնակիորեն պակասեցնելու համար առաջարկում ենք մշակել երեխայի հետ առնչվող մասնագիտական հաստատությունների աշխատակիցների՝ հատուկ մասնագիտական և հոգեբանական գիտելիքների տիրապետման և համապատասխան պատրաստվածության ապահովման համար չափորոշիչներ, դասընթացներ:

Իսկ երեխաների իրավունքների պաշտպանության ներպետական մեխանիզմն առավել արդյունավետ դարձնելու համար առաջարկում ենք ստեղծել երեխաների իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտ՝ հիմնված ինքնավարության, անկախության, անկողմնակալության, թափանցիկության արդարության, պրոֆեսիոնալիզմի և բազմակարծության սկզբունքների վրա:

Գլուխ II

ՍԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄԸ ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

2.1 Պարապմունքի պլանը

1. Արձանագրող փուլ

Պարապմունքն անց է կացվել ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Սևանի համայնքապետարանի թիվ 3 «Հեքիաթ» մանկապարտեզի ավագ խմբի 30 սաների հետ:

Արձանագրող փուլի նպատակն է երեխաներին ծանոթացնել իրենց իրավունքների և պարտականությունների հետ:

2. Ձևավորող փուլ

Ձևավորող փուլի նպատակն է զարգացնել երեխաների ճանաչողական գիտելիքները իրենց իրավունքների ու պարտականությունների մասին:

3. Պարապմունքի պլան

Պարապմունքի թեման է «Իմ իրավունքները և պարտականությունները»:

Պարապմունքի նպատակները են.

1. Երեխաների մեջ տարրական պատկերացում ձևավորել իրենց իրավունքների ու պարտականությունների մասին.
2. Չարգացնել երեխաների՝ քերականորեն ճիշտ, կապակցված խոսքը, հարստացնել և ակտիվացնել բառապաշարը՝ իրավունք, պարտականություն, օթևան.
3. Չարգացնել միջանձնային և ներանձնային հարաբերությունները.
4. Դաստիարակել ինքնուրույն որոշում կայացնելու, դժվար պահին կողմնորոշվելու, կարևորն ու երկրորդկանը տարբերելու կարողություն:

Անհրաժեշտ նյութեր են՝

սյուժետային նկարների հավաքածու, կախարդական արկղիկ, իրավաբան տիկնիկ, խոսող փայտիկ:

Պարապմունքի նախապատրաստում՝

Օդափոխել պարապմունքի անցկացման վայրը, աթոռակները դասավորել կիսաշրջանաձև:

2.2 Պարապմունքի ընթացքը

Լսվում է դրան թակոցը, դաստիարակը բացում է դուռը և տեսնում է կախարդական արկղիկին, ապա ներս է բերում արկղիկը, երեխաների ուշադրությունը հրավիրում է դեպի արկղիկը, երեխաները փորձում են գուշակել, թե ինչ կարող է լինել արկղիկում: Այնուհետև կախարդական երաժշտության ներքո դաստիարակը բացում է արկղիկը: Արկղիկից հանում է մի տիկնիկ, որը հետաքրքիր հագուստով էր՝ դաստիարակը ներկայացնում է տիկնիկին:

Դաստիարակը և երեխաները որոշում են տիկնիկին անվանել Արփի:

Արփի տիկնիկը խնդրում է, որ երեխաները նկարագրեն իրենց արտաքին տեսքը՝ միևնույն ժամանակ նշելով անունը, ազգանունը, հայրանունը:

Երեխաների պատասխաններ

Արփի տիկնիկը առաջարկում է կատարել մատիկների վարժանք.

Ապա նայիր քո մատներին,
Քեզ նման նրանք ունեն
Իրենց հատուկ անունները՝
Հաստ ու կարճ է բթամատը,
Ցույց է տալիս ցուցամատը,
Միջնամատը շատ երկար է,
Մատնեմատը քիչ տկար է,
Եվ ճկույթը այս փոքրիկ,
Ահա դարձավ մի թաթիկ:

Արփի տիկնիկը ավելացնում է, որ յուրաքանչյուր մարդ առանձնահատուկ է և ունի իր սիրելի զբաղմունքը:

-Դուք ինչո՞վ եք սիրում զբաղվել:

Երեխաների պատասխաններ:

Արփի տիկնիկ – Իսկ որտե՞ղ ենք մենք ապրում:

Երեխաների պատասխաններ:

Այնուհետև տիկնիկը արժանացնում է հավանության երեխաների պատասխանները և ասում, որ յուրաքանչյուր մարդ ունի հայրենիք, որտեղ կարող է ապրել ազատ և ապահով, լինել պաշտպանված:

Արփի տիկնիկ – Ովքե՞ր են մեզ շրջապատող մարդիկ, որոնք ցանկանում են մեզ օգնել:

Երեխաների պատասխաններ:

-Ինչու՞ ենք ընկերություն անում:

Երեխաների պատասխաններ:

Արփի տիկնիկ – Երեխաներ եկեք վերհիշենք ընկերության մասին ասացվածքներ:

Երեխաների պատասխաններ:

Արփի տիկնիկ- Ինչպիսի՞ն կցանկանայիք տեսնել ձեր շրջապատը, մանկապարտեզը, տունը, բակը:

Երեխաների պատասխաններ:

Ֆիզկուլտ դադար – «Նկարագրի ընկերոջ»

Ճանապարհորդություն օդապարիկով

Երեխաները՝ հայտնելով հեքիաթային աշխարհում ներկայացնում են իրենց հույզերը և խմբային աշխատանքի արդյունքները:

Խաղ

«Ճիշտ-սխալ» խաղի միջոցով ամրապնդում գիտելիքները իրենց իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ:

2.3. Դիտորդների դիտարկումներ

Դաստիարակը պարապմունքը անցկացրեց անկաշկանդ և ուրախ մթնոլորտում: Սցենարային յուրօրինակ լուծումների, հետաքրքիր, բազմաբովանդակ հնարքների միջոցով կարողացավ ընտրված թեման հասանելի դարձնել երեխաներին:

Որպես պարապմունքի ամփոփում՝ երեխաներն իրենց ձեռք բերված գիտելիքները ամփոփեցին խմբային և ենթախմբերով աշխատանքի միջոցով: Դիդակտիկ և ուսումնական հարուստ նյութերով: Պարապմունքը հասանելի էր և ձևաչափով, և կատարված տարատեսակ աշխատանքներով:

Դիտորդներ – Տնօրեն, մեթոդիստ, հոգեբան, ավագ խմբի դաստիարակ:

Այսպիսով, անցկացնելով պարապմունքը՝ եկանք այն եզրակացության, որ նախադարձական տարիքի յուրաքանչյուր երեխա պարտավոր է իմանալ իր իրավունքները ու պարտականությունները: Եվ մենք՝ մանկավարժներս, ոչ մի դեպքում չպետք է ոտնահարենք այն:

ԵԶԱՐԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Երեխային որպես իրավունքի առանձին սուբյեկտ դիտարկելու դեպքում է, որ արժանի տեղ և դեր ենք հասկացնում նրան հասարակության և պետության մեջ, բացահայտում տվյալ հատուկ խմբի յուրաքանչյուր ներկայացուցչի իրավական կարգավիճակը:
2. Չնայած իրավական ակտերի առկայությանը, որոնք երաշխավորում են երեխայի իրավունքների և օրինական շահերի ապահովումը, այնուամենայնիվ երեխաների իրական պաշտպանվածության աստիճանը չի կարելի գնահատել բավարար:
3. Նախադպրոցական հաստատություններում երեխաների իրավունքներն իրականացնելիս պետք է գիտակցել, որ մանկությունը երեխայի կյանքն է և ոչ թե կյանքին նախապատրաստելու ժամանկաշրջան:
4. Երեխաների իրավունքների և ազատությունների, օրինական շահերի պաշտպանությանն առնչվող խնդիրները, բացթողումները մասնակիորեն պակասեցնելու համար առաջարկում ենք մշակել երեխայի հետ առնչվող մասնագիտական հաստատությունների աշխատակիցների՝ հատուկ մասնագիտական և հոգեբանական գիտելիքների տիրապետման և համապատասխան պատրաստվածության ապահովման համար չափորոշիչներ, դասընթացներ:
5. Երեխաների իրավունքների պաշտպանության ներպետական մեխանիզմն առավել արդյունավետ դարձնելու համար առաջարկում ենք ստեղծել երեխաների իրավունքների պաշտպանի ինստիտուտ՝ հիմնված ինքնավարության, անկախության, անկողմնակալության, թափանցիկության արդարության, պրոֆեսիոնալիզմի և բազմակարծության սկզբունքների վրա:
6. Նախադպրոցական տարիքի յուրաքանչյուր երեխա պարտավոր է իմանալ իր իրավունքները ու պարտականությունները: Եվ մենք՝ մանկավարժներս, ոչ մի դեպքում չպետք է ոտնահարենք այն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Եկեք սովորենք երեխայի իրավունքները/Ուղեցույց ուսուցիչների համար/, Երևան, 2001:
2. Թովուզյան Ա., Երեխաների իրավունքների պաշտպանության հիմնախնդիրը ժամանակակից մանկավարժության մեջ, 21-րդ ԴԱԸ, թիվ 3 (21), 2008:
3. ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության ուղենիշները պաշտպանության ոլորտում /Իրավական վերլուծություն/, Երևան, 2017, 71 էջ:
4. ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության ուղենիշները պաշտպանության ոլորտում /Իրավական վերլուծություն/, Երևան, 2017, 71 էջ:
5. Богуславский М.В., Корнетов Г.Б., Антология гуманной педагогики, М., 1999.
6. Кобилова С.А., Леонтьева Е.А., Права ребенка и гарантии их защиты в международном и российском законодательстве. Публичное и частное право: проблемы развития и взаимодействия, законодательного выражения и юридической практики: Материалы Всероссийской научно-практической конференции. Екатеринбург, 1999.

ՆՈՐՄԱՏԻՎ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ

7. Երեխաների իրավունքների մասին կոնվենցիա
8. «Երեխաների իրավունքների մասին» ՀՀ օրենք
9. ՀՀ-ում երեխաների իրավունքների պաշտպանության 2017-2021թթ. ռազմավարական ծրագիրը, 59 էջ
10. ՀՀ-ում հաշմանդամների սոցիալական պաշտպանության մասին օրենք
11. ՀՀ Սահմանադրություն
12. ՄԱԿ-ի երեխաների մասին կոնվենցիա
13. Մարդու իրավունքների մասին համընդհանուր հռչակագիր

ՀԱՄԱՑԱՆՑ

14. Ընտանիքի, կանանց և երեխաների հիմնահարցեր/Վիճակագրություն:
http://mlsa.am/home/index.php?menu_id=110&child_id=128&code_id=200